Dr Milan Šojić[1]

CENTAR ZA ISTRAŽIVANJA NARODNE BANKE SRBIJE

Preteča današnjeg Centra za istraživanja[2] Narodne banke Srbije je Odeljenje za ekonomska izučavanja kome je 1931. godine zakonski propisano da prati kretanja na novčanom tržištu, cenama, opšteg stanja u privredi, kao i druga najznačajnija kretanja u oblasti finansija i međunarodnog okruženja.

Centar za istraživanja Narodne banke Jugoslavije / Srbije koji pod različitim nazivima postoji sa malim prekidima od 1928. godine pretstavlja značajnu istraživačku jedinicu u kojoj su obavljani značajni istraživački i analitički poslovi i formirana obimna i značajna zbirka teorijsko - metodoloških, studijsko - analitičkih i statističko - dokumentacionih materijala iz monetarne i fiskalne oblasti.

Prve elemente istraživanja novca i finansija u slobodnoj Srbiji nalazimo odmah posle osnivanja **Privilegovane Narodne banke Kraljevine Srbije 1883**. godini, odnosno nakon početka njenog redovnog poslovanja od 2. jula 1884. godine.

Osnivanje Narodne banke Kraljevine Srbije u 1883. godini i **prvo kovanje novca u 1214. godini za vreme vladavine Stefana** Prvovenčanog su, prema našoj oceni, posebno važne godine u dugoj istoriji srpskih finansija.

Godišnji izveštaj za 1884.[3]

U izveštajima na početku rada Privilegovane Narodne banke Kraljevine Srbije publikovani su bilansi ("Računi izravnanja"). Tako je Privilegovana Narodna banka Kraljevine Srbije u 1885. godini pripremila

---

1 Narodna banka Srbije

2 U pripremi ovog prikaza dragocenu ulogu su imali saradnici Centra za istraživanja Narodne banke Srbije Ljiljana Đurđević, Sonja Milošević i Milan Aleksić, osoblje biblioteke NBS i osoblje Arhiva NBS

3 Podnaslove dala Redakcija

i štampala **Godišnji izveštaj za 1884. godinu**, gde je pored detaljnog prikaza aktivnosti Banke, dat i „račun izravnanja“ (bilans) na dan 31. decembar 1884. godine, sa elementima koji mogu indikovati prve račune novčanih tokova u Kraljevini Srbiji. U aktivi „račun izravnanja“ su sadržane: akcije, blagajna, domaći eskont - kuponi i domaće menice („lisnice“), zajmovi i državne obveznice, vrednost opreme (pribor i nameštaj), troškovi osnivanja, troškovi izrade banknota, ostave, kaucije i dr. U pasivi bilansa su navedeni: glavnica, privremene akcije, banknote, tekući računi, prenosni interes za 1885. godinu, ostavljači prostih ostava, polagači kaucija i rezervni fond. Taj Godišnji izveštaj iz 1884. godine je štampan u štampariji Napredne stranke i bio je na dnevnom redu prvog redovnog zbora akcionara Narodne banke održanom na dan 29. marta 1885. godine. Karakteristično je da se bazična kamatna stopa (eskontna stopa) Privilegovane Narodne banke na početku njenog rada od jula do oktobra 1884. godine kretala na godišnjem nivou od 5,5%, a lombardna stopa 6,5%, dok su tržišne kamatne stope bile iznad tog nivoa.

Odeljenje za ekonomska izučavanja

Nakon Prvog svetskog rata, na osnovu Zakona o Narodnoj banci, 26. januara 1920. godine je osnovana **Narodna banka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca**, koja je predstavljala kontinuitet Privilegovane Narodne banke Kraljevine Srbije.

Odeljenje za ekonomska izučavanja u okviru Narodne banke Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca je osnovano početkom **1928. godine**, sa ciljem da “s jedne strane, pruži upravi potrebne podatke i informacije o raznim privrednim pitanjima, a s druge strane da privrednu statistiku naše države dopuni statističkim materijalom za kojim se već duže vremena osećala potreba”.[4]

U *Odeljenju za ekonomska izučavanja* Narodne banke Kraljevine SHS, organizovana je statistika i izrada publikacije o:

- kretanjima svih važnijih cena,
- pripremani su indikatori o stanju kreditnog tržišta,
- praćena su i analizirana kretanja štednje,
- pripremane su redovne publikacije Narodne banke, itd.

Narodna banka je već tada raspolagala sa brojnim najznačajnijim podacima o privredi Kraljevine SHS, kasnije Kraljevine Jugoslavije, kao i kretanjima na međunarodnim berzama i u privredama najznačajnijih zemalja Evrope, Amerike i drugih zemalja. Počev od 1929. godine Narodna banka je u svojim tromesečnim biltenima objavljivala pregled opšte ekonomske aktivnosti i privredne konjunkture, pregled poslovanja Narodne banke, analize i podatke o značajnijim kretanjima na novčanom tržištu, berzama, bankarstvu, realnom sektoru privrede (poljoprivredi, industriji, saobraćaju, stečajevima i prinudnim poravnanjima, nezaposlenosti i dr), spoljnoj trgovini, cenama, državnim finansijama, privrednom zakonodavstvu, itd.

Počev od 1931. godine i zakonski je bilo propisano kao obaveza Narodne banke da prati gore navedena kretanja na novčanom tržištu, cene, opšte stanje u privredi, kao i druga najznačajnija kretanja u oblasti finansija i međunarodnog okruženja, u čemu je najznačajnije učešće imalo *Odeljenju za ekonomska izučavanja Narodne banke*. Rezultati analiza i istraživanja su publikovani u Biltenima Narodne banke na engleskom i francuskom, a od 1931. godine i na srpskom jeziku.

Pored toga, *Odeljenje za ekonomska izučavanja* objavljivalo je mesečne tabelarne preglede iz privredne statistike Kraljevine Jugoslavije. Objavljivani su dva puta mesečno i tzv. “dnevni bilteni” sa pregledom odabrane ekononomsko - finansijske literature i pregledima domaće

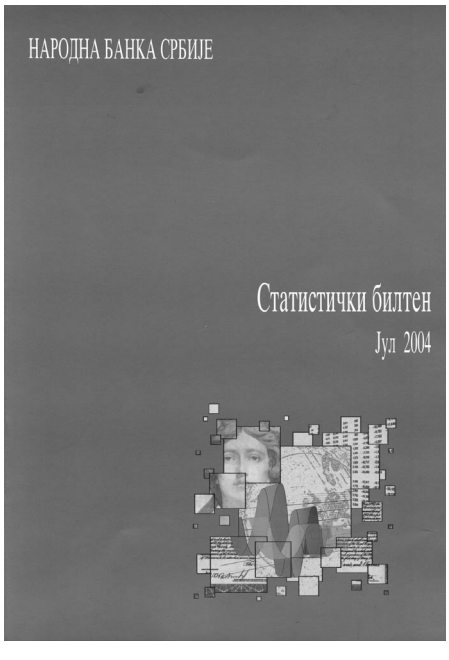
[4] Arhiva NBS: Monografija Narodne banke 1884 - 1934, str. 258.

i strane privredne štampe po pojedinim datumima. U tom periodu, *Odeljenju za ekonomska* izučavanja pripadala je i **biblioteka Narodne banke,** koja je sadržala i danas sadrži važnija dela iz ekonomsko - finansijske i druge literature na srpskom jeziku i stranim jezicima.

Analitika, statistika i planiranje u Narodnoj banci od 1947. godine

Posle drugog svetskog rata, počev od 15. januara 1946. godine, izmenjen je naziv naše centralne banke u **Narodnu banku Federativne Narodne Republike Jugoslavije,** a zatim 1963. godine u **Narodnu banku Jugoslavije**.

Istraživačka i analitičko - statistička aktivnost u Narodnoj banci je počev od 1947. godine nastavljena najpre u okviru **Direkcije za planiranje i statistiku**, zatim od 30. decembra 1966. godine u okviru **Odeljenja za analize**, a od 19. januara 1970. godine u **Analitičkom odeljenju** (najpre u okviru Sektora kreditno - analitičkih poslova), a od 1. oktobra 1974. godine kao samostalnog Analitičkog odeljenja.

Od 15. novembra 1978. godine istraživački i analitički poslovi su nastavljeni u okviru samostalnog organizacionog dela **Centra za istraživanja** Narodne banke Jugoslavije, odnosno Narodne banke Srbije, počev od jula 2003. godine.

Doprinos pojedinaca

Poseban doprinos razvoju istraživanja u domenu novca i finansija u okviru istraživačkog dela Narodne banke, dao je **dr Dimitrije Dimitrijević**, čiji je bio dugogodišnji rukovodilac. Njegov poseban doprinos je na planu: razvijanja metodologije formiranja i unapređenja sistema novčanih tokova u našoj zemlji, matrice finansijskih i nefinansijskih transakcija, šeme i statističke osnove finansijskih analiza, analiza bilansa centralne banke, klasifikacije monetarnih teorija (Kejns, Fridman, Modiljani, Patinkin, Tobin i dr), procesa monetarnog uravnoteženja, definisanja monetarnih agregata, identifikacije tražnje za novcem i drugih istraživanja fenomena novca i kredita.

Rukovođenje Centrom za istraživanja posle dr Dimitrijevića nastavio je dr Vladimir Dragomanović, a od prve polovine 1989. godine Mr Jovan Petrović, oni su značajno doprineli daljem unapređenju istraživanja kreditno - monetarnih kretanja u nas, daljem usavršavanju sistema novčanih tokova i platno - bilansnih kretanja, analizi tražnje novca, usklađivanju monetarnih agregata u nas sa modernim definicijama i standardima u razvijenim tržišnim privredama i međunarodnim finansijskim institucijama i dr.

Sada Centrom za istraživanja Narodne banke Srbije rukovode: Branko Hinić - generalni direktor, mr Marina Komatina-Mladenović - zamenik generalnog direktora i dr Milan Šojić - direktor Odeljenja ekonomskih istraživanja. Zadaci Centra za istraživanja Narodne banke Srbije su znatno prošireni, sa posebnim naglaskom na istraživanja fenomena vezanih za ostvarivanje ključnih programski definisanih ciljeva NBS. To se pre svega odnosi na:

- istraživanja i analize vezane za kretanje opšteg nivoa cena, odnosno inflacije i inflacionih očekivanja,
- održavanje trajne stabilnosti i očuvanja zdravlja domaćeg finansijskog sistema,
- analizu platnobilansne pozicije Republike Srbije,
- ekonometrijske analize i prognoze ključnih monetarno - kreditnih i deviznih tokava,
- analize održivosti spoljne zaduženosti Republike Srbije
- analize deviznih kurseva u odnosu na evro i druge ključne konvertibilne valute

- analize promena na domaćim i međunarodnim finansijskim i robnim berzama i tržištima,
- analize domaćih kamatnih stopa i repernih kamatnih stopa na svetskim finansijkim tržištima,
- analize fiskalnih procesa, privatizacije i drugih reformkih promena,
- praćenje monetarne restriktivnosti u nas,
- izrada kompozitnih indikatora ekonomske aktivnosti u realnom i monetarnom sektoru
- saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama (Evropskom unijom - Evrostatom, MMF, BIS i dr.)
- praćenje kriterijuma konvergencije, koje je Evropska unija definisala sporazumom u Mastrihtu,
- komparativne analize kretanja na svetskim finansijskim i robnim tržištima, monetarne i ekonomske promene u zemljama Evropske unije i Evrolenda i drugim razvijenim zemljama tržišne privrede, zemljama u tranziciji i dr.

Literatura:

1. Privilegovana Narodna banka Kraljevine Srbije - Godišnji izveštaj za 1884. godinu, Beograd 29. marta 1885. godine
2. Narodna banka 1884 - 1934, Zavod za izradu novčanica Topčider, 1935
3. Narodna banka 1884 - 2004, autori Veroljub Dugalić i grupa autora, Jugoslovenski pregled, Beograd, 2004.
4. Privilegovana Narodna banka Kraljevine Srbije i Narodna banka Kraljevine SHS, 1920. godine – Bilansi 1914 - 1920
5. dr Dimitrije Dimitrijević: Monetarna analiza - novac i kredit u savremenim privredama, Niš 1981. godine
6. Godišnji izveštaji Narodne banke Kraljevine SHS, Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, Narodne banke FNRJ, Narodne banke Jugoslavije i Narodne banke Srbije
7. Zakon o Narodnoj banci
8. Statuti Narodne banke
9. Bilteni Narodne banke
10. Bojan Radovanović: “110 godina Narodne banke” - Zavod za izradu novčanica, Beograd 1998.